

УДК 371.7:796.01:316.6

DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.104.15>

Новік С. М., М'якота О. Г., Бондаренко В. П., Сукач О. В.

СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розкрито потенціал спортивних ігор як ефективного педагогічного інструменту розвитку соціальних компетентностей студентської молоді в умовах сучасного освітнього середовища. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі «м'яких навичок» у професійній підготовці здобувачів освіти, серед яких важливе місце посідають уміння працювати в команді, комунікувати, вирішувати конфлікти, нести відповідальність та адаптуватися до нових соціальних умов. У процесі колективної ігрової діяльності створюється природне середовище для розвитку міжособистісної взаємодії, формування довіри, згуртованості та емоційної стабільності.

Досліджено міждисциплінарні аспекти впливу спортивних ігор на формування соціальних навичок у здобувачів вищої освіти, зокрема в контексті психолого-педагогічної та фізкультурно-оздоровчої підготовки. Наведено огляд сучасних наукових досліджень, що підтверджують ефективність спортивних ігор у вихованні соціально зрілої особистості. Проаналізовано практичний досвід закладів вищої освіти, де спортивні ігри інтегруються у формальну та неформальну структуру навчального процесу, зокрема, через різні форми організації фізкультурно-спортивної та оздоровчої діяльності. Підкреслено важливість впровадження інноваційних форм ігрової діяльності, які відповідають сучасним педагогічним підходам та інтересам студентів. Це відкриває нові можливості для модернізації фізичного виховання в системі вищої освіти та формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до ефективної професійної та соціальної взаємодії.

Результати дослідження доводять, що ігрова діяльність, крім фізичного розвитку, сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, зміцненню психоемоційного стану та формуванню готовності до ефективної соціальної взаємодії. Тому, включення спортивних ігор у систему професійної підготовки майбутніх фахівців є педагогічно доцільним та актуальним у сучасному соціокультурному контексті.

Ключові слова: спортивні ігри, соціальні компетентності, студентська молодь, освітній процес, фізичне виховання.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними суспільними викликами, що вимагають від молодого покоління не лише професійної підготовки, а й високого рівня соціальних компетентностей: уміння працювати в команді, ефективно спілкуватися, брати на себе відповідальність, вирішувати конфліктні ситуації та адаптуватися до нових соціальних умов. У цьому контексті спортивні ігри виступають як потужний інструмент формування зазначених якостей у студентській молоді. Колективна ігрова діяльність створює природне середовище та умови для розвитку міжособистісних взаємин, формування довіри, співпраці та почуття приналежності до групи.

Особливої значущості ця тема набуває в умовах зростаючої соціальної ізоляції, цифрової залежності й зниження рівня живого спілкування серед молоді. Спортивні ігри, поєднуючи фізичну активність із соціально значущими формами взаємодії, сприяють не лише фізичному розвитку, а й цілісному вихованню особистості. Це дозволяє ефективно використовувати ігрову діяльність як засіб освітнього впливу в закладах вищої освіти, зокрема у підготовці майбутніх учителів фізичної культури та фахівців у галузі спорту [1; 5; 6].

Таким чином, вивчення ролі спортивних ігор у формуванні соціальних компетентностей студентської молоді є актуальним як у науковому, так і в практичному аспектах, що обумовлює необхідність більш глибокого дослідження цієї проблеми.

Роль спортивних ігор як педагогічного засобу формування соціальних і життєвих компетентностей у студентській молоді висвітлюється у низці сучасних наукових джерел. У роботі Шостак Є. Ю. та співавтори (2024) розкрито теоретико-методичні засади викладання спортивних ігор, що є підґрунтям для організації ефективного навчального процесу в закладах освіти. Авторами підкреслюється важливість поєднання техніко-тактичного й виховного потенціалу спортивних ігор у контексті професійної підготовки майбутніх педагогів.

Значущим є дослідження Зайцевої Ю., Тараненко І. та Новіка С. (2023), у якому проаналізовано вплив занять волейболом на формування особистісних якостей юних спортсменів. У роботі зацентовано увагу на соціалізуючому ефекті спортивних ігор як засобу ціннісного розвитку особистості, формування самодисципліни та взаємоповаги.

Мусієнко А. та співавтори (2025) у публікації, присвяченій застосуванню моделі TPSR (Teaching Personal and Social Responsibility), досліджують спортивні ігри як засіб розвитку життєвих компетентностей. Результати підтверджують, що структурована ігрова діяльність сприяє підвищенню рівня відповідальності, емпатії та якісної взаємодії серед студентів.

У системному огляді Цимбалюк Ж. О. та інші науковці (2024) розглядаються підходи до формування життєвих компетентностей через фізичну активність, у тому числі засобами спортивних ігор. Автори наголошують на інтеграційному характері рухової активності, що охоплює фізичний, соціальний і психоемоційний аспекти розвитку особистості майбутнього фахівця.

Питання соціалізації засобами гри розглядаються також у дослідженні Карпенко О. (2020), де проаналізовано досвід польської педагогіки щодо формування соціальних компетентностей у дітей дошкільного віку.

Одержані результати можуть бути адаптовані до контексту студентської молоді, з урахуванням вікових та інституційних особливостей.

У статті Петрини Р. та Кузіва О. (2024) визначено теоретичні засади формування соціальних компетентностей учнів засобами фізичної культури, що підтверджує міждисциплінарну природу проблеми та актуалізує її в системі вищої освіти.

Отже, результати проведених наукових досліджень переконливо свідчать про значний педагогічний потенціал спортивних ігор як засобу розвитку соціальних якостей здобувачів вищої освіти.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що колективна ігрова діяльність виступає ефективним інструментом формування в студентській молоді таких важливих компетентностей, як уміння співпрацювати, комунікувати, вирішувати конфлікти, виявляти лідерські якості та приймати відповідальність за спільний результат. Акцент на інтеграції спортивних ігор у освітній процес забезпечує не тільки підвищення рівня фізичної активності студентів, а й створення сприятливого середовища для розвитку їхньої соціальної зрілості, емоційної стійкості та готовності до професійної взаємодії у майбутньому. Це, у свою чергу, підтверджує надзвичайну актуальність і перспективність обраного напрямку наукового пошуку в контексті модернізації фізичного виховання та цілісної підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Метою наукового дослідження є обґрунтування педагогічної доцільності та ефективності використання спортивних ігор як засобу формування соціальних компетентностей студентської молоді в умовах сучасного освітнього середовища.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до визначення сутності соціальних компетентностей та їх значущості в професійній підготовці майбутніх фахівців.

2. Визначити можливості та переваги застосування спортивних ігор для розвитку соціальних навичок здобувачів вищої освіти.

3. Узагальнити практичний досвід упровадження спортивних ігор у структуру навчального процесу.

У сучасному освітньому середовищі, де соціальні навички, такі як робота в команді, спілкування, лідерство та вирішення конфліктів, все більше цінуються поряд з академічними знаннями, спортивні ігри пропонують динамічну платформу для розвитку цих компетентностей.

Аналіз літературних джерел [2; 3; 5; 6] дозволив визначити сутність поняття «соціальні компетентності», яке охоплює ряд здібностей, які дозволяють людям ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до різноманітних соціальних контекстів і сприяти груповій динаміці. Науковці виділяють такі компоненти соціальної компетентності: співпраця, емпатія, вирішення проблем і здатність керувати емоціями, тобто навички, які є критично важливими для особистого розвитку та майбутнього професійного успіху.

У контексті студентського віку ці навички є критичними, оскільки вони формують основу успішної інтеграції в професійне середовище та суспільство загалом. Тому є розуміння, що саме освітнє середовище має не лише забезпечити професійну підготовку здобувачів, а й сприяти розвитку їх особистості як активних учасників соціальної взаємодії.

Враховуючи те, що до ключових соціальних компетентностей належать уміння працювати в команді, ефективно комунікувати, приймати відповідальність, адаптуватися до змін і конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, тому спортивні ігри розглядаються як універсальний педагогічний інструмент, що поєднує фізичну активність з соціально значущими формами міжособистісної взаємодії [3; 4].

У результаті наукового пошуку [1; 2; 4], з'ясовано, що спортивні ігри, зокрема командні, створюють умови для формування таких важливих якостей, як лідерство, взаємодопомога, організованість, дисципліна, а також розвивають комунікативну культуру та емоційну стабільність. В умовах тренувального чи навчального процесу учасники гри вчаться співпрацювати, довіряти одне одному, дотримуватися правил і водночас проявляти ініціативу. Ігрова ситуація є моделлю соціального середовища, в якому студент діє в умовах реального часу, приймає рішення, несе відповідальність за результат команди. Такий досвід є надзвичайно цінним для формування соціальної зрілості та підготовки до професійної діяльності, особливо у сфері фізичної культури та спорту.

У процесі фізичного виховання спортивні ігри можуть бути ефективно інтегровані в різні форми організації навчання: як у межах базових навчальних дисциплін, так і в рамках варіативних модулів, секційної роботи, факультативів чи гурткової діяльності. Такий підхід дозволяє диференціювати фізичне навантаження відповідно до індивідуального рівня підготовленості студентів, стимулює їхню мотивацію до занять фізичною культурою та створює умови для активної соціальної взаємодії. Спортивні ігри, особливо командного характеру, формують у студентів відчуття приналежності до групи, сприяють згуртованості, розвитку навичок конструктивного спілкування, вміння домовлятися, вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за спільний результат.

Особливої актуальності це питання набуває в умовах сучасних тенденцій цифровізації суспільства, коли зростає рівень віртуального спілкування і зменшується частота реальної соціальної взаємодії. У молодіжному середовищі спостерігається підвищена емоційна вразливість, зниження рівня стресостійкості, тривожність, схильність до соціальної ізоляції.

У таких умовах спортивні ігри можуть виконувати терапевтичну та превентивну функції, знижуючи ризики емоційного вигорання, сприяючи формуванню позитивного психоемоційного фону та стабілізації соціальної поведінки студентів. Завдяки елементам змагання, колективної підтримки, емпатії та взаємодії, вони забезпечують безпечне середовище для розвитку особистості, що є важливою складовою освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Практичний досвід закладів вищої освіти переконливо підтверджує ефективність використання спортивних ігор як дієвого засобу формування соціальних компетентностей студентської молоді. Одним із яскравих прикладів є Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, де системно впроваджується методика організації змагань серед студентів університету «Тиждень з виду спорту», які охоплюють різноманітні командні види спорту, зокрема волейбол, пляжний волейбол, баскетбол, футзал, флорбол, лакрос та інші, що дозволяє кожному студенту обрати вид спортивної діяльності відповідно до власних уподобань та рівня технічної і фізичної підготовленості.

У межах «Тижнів з видів спорту» студентська рада активно залучається до всіх етапів організації та суддівства змагань: здобувачі вищої освіти самостійно формують команди, визначають капітанів, розподіляють обов'язки, створюють внутрішню структуру управління командою та беруть участь у суддівстві. Такі види діяльності не тільки стимулюють фізичну активність і змагальний інтерес, але й створюють умови для розвитку важливих соціальних умінь і навичок: відповідальності за колективний результат, вміння ухвалювати рішення у стресових ситуаціях, конструктивної взаємодії, довіри до партнерів та лідерських навичок тощо.

На базі Полтавського державного аграрного університету додатково реалізується секційна форма організації занять фізичною культурою. Вона передбачає вільний вибір студентами виду спортивної діяльності, що підвищує їхню зацікавленість і залученість. Особливу популярність мають командні види спорту: футбол, волейбол, баскетбол, які популяризуються серед здобувачів вищої освіти проведенням Кубка ректора, міжфакультетських спартакіад та участю у регіональних змаганнях, таких як «Спорт для всіх у кожному гуртожитку» та інші.

Такі заходи сприяють природній інтеграції фізичної активності у студентське життя та є дієвим засобом соціалізації студентів через спільну діяльність, взаємопідтримку і розвиток емоційної стійкості.

Крім того, цікавою практикою є проведення студентських спортивних квестів, які поєднують елементи фізичної активності, логічного мислення та командної взаємодії. Виконуючи завдання на спритність, кмітливість і швидке ухвалення рішень, студенти навчаються працювати у мінливих умовах, розподіляти ролі, проявляти лідерські якості та будувати взаємодовіру в команді. Такі види фізкультурно-спортивної діяльності не лише урізноманітнюють освітній процес, а й істотно знижують рівень тривожності та підвищують мотивацію до навчання, сприяючи стабілізації психоемоційного стану студентської молоді.

Таким чином, аналіз практичного досвіду показує, що спортивні ігри у закладах вищої освіти є універсальним педагогічним інструментом, який ефективно сприяє розвитку цінних соціальних компетентностей, необхідних для професійного та особистісного становлення сучасної молоді.

Зазначені заходи створюють умови для міжособистісної взаємодії, розвитку комунікативних навичок та зміцнення почуття приналежності до колективу.

Проведені педагогічні спостереження та аналіз літературних джерел свідчать, що використання спортивних ігор як складової освітнього процесу сприяє не лише розвитку фізичних якостей студентської молоді, а й цілеспрямованому формуванню їхніх соціальних умінь і компетентностей. Завдяки участі в колективних ігрових видах діяльності студенти отримують унікальні можливості для розвитку навичок співпраці, комунікації, лідерства, відповідальності та здатності ефективно взаємодіяти в команді.

З огляду на міждисциплінарний характер проблеми, спортивні ігри є ефективним засобом не тільки фізичного розвитку, також виступає як потужний психолого-педагогічний інструмент впливу на гармонійний розвиток особистості. Заняття спортивними іграми сприяють емоційній стійкості, формуванню самоконтролю, підтримці позитивного психоемоційного стану та розвитку емпатійних навичок, що особливо актуально в умовах сучасних соціальних викликів, зокрема цифровізації суспільства та зниження рівня соціальної взаємодії у реальному житті.

Загалом, дослідження показують, що включення спортивних ігор у систему фізичного виховання демонструє високу ефективність як інструмент інтегрованого впливу на фізичну, емоційну та соціальну сфери розвитку студентської молоді. Вони не лише стимулюють фізичну активність, але й забезпечують умови для цілісного розвитку особистості в освітньому середовищі.

Таким чином, зазначимо, що впровадження спортивних ігор у різних формах організації освітнього процесу є педагогічно доцільним, обґрунтованим і необхідним для формування у здобувачів вищої освіти соціальних навичок, які мають фундаментальне значення для їхньої подальшої професійної діяльності, особистісного зростання та успішної інтеграції у соціальне середовище.

Отже, розвиток соціальних компетентностей засобами спортивних ігор має стати невід'ємною частиною модернізації сучасної системи фізичного виховання у закладах вищої освіти, орієнтованої на підготовку конкурентоспроможних фахівців нової генерації.

Використана література:

1. Зайцева Ю., Тараненко І., Новік С. Роль та місце занять волейболом у формуванні особистості юних спортсменів. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 2, No. 2, Poland. Hdansk. 2023. p. 74–80. URL : <https://isg-journal.com/fileasxs/article/isjel/vol2/issue2/j.isjel.20230202.09.pdf>
2. Карпенко О. Гра як засіб розвитку соціальних компетентностей дитини дошкільного віку у педагогічній теорії Польщі (кінець XX – початок XXI ст.). *Молодь і ринок*. № 5/184. Дрогобичі, 2020. С. 46–51. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.20.223065>
3. Мусієнко А., Солодовник В., Божко С., Палевич С., Руденко А. Спортивні ігри як інструмент розвитку життєвих компетенцій: застосування моделі TPSR. *Спортивні ігри*, 1(35), Харків, 2025. С. 59–66. <https://doi.org/10.15391/si.2025-1.07>
4. Новік С. М., Шостак Є. Ю., Момот О. О., Зайцева Ю. В. Теоретико-методичні основи викладання спортивних ігор. *Науковий часопис українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реальність та перспективи*. Випуск 97. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 106–110. URL : <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/97/25.pdf>
5. Петрина Р., Кузів О. Теоретичні основи формування соціальних компетентностей в учнів засобами фізичного виховання. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. № 42. 2024. С. 71–77. <https://doi.org/10.15330/fcult.42.71-77>
6. Цимбалюк Ж. О., Мусієнко А. В., Спужак В. Б., Солодовник В. М., Руденко А. В. Розвиток життєвих компетенцій через фізичну активність: огляд літератури та аналіз підходів. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 11. 2024. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14249200>

References:

1. Zaitseva Yu., Taranenko I., Novik S. (2023) Rol ta mistse zaniat voleibolom u formuvanni osobystosti yunyh sportsmeniv [The role and place of volleyball classes in the formation of the personality of young sportsmen]. *Poland. Hdansk: International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 2, No. 2. p. 74–80. URL : <https://isg-journal.com/fileasxs/article/isjel/vol2/issue2/j.isjel.20230202.09.pdf> [in Ukrainian].
2. Karpenko O. (2020) Hra yak zasib rozvytku sotsialnykh kompetentnostei dytyny doshkilnoho viku u pedahohichnii teorii Polshchi (kinets XX – pochatok XXI st.) [The game as a means of developing social competencies of preschool children in Polish pedagogical theory (late 20th – early 21st century)]. *Molod i rynok*. № 5/184. Drohobych. S. 46–51. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.223065> [in Ukrainian].
3. Musiienko A., Solodovnyk V., Bozhko S., Palevych S., Rudenko A. (2025) Sportyvni ihry yak instrument rozvytku zhyttievykh kompetentsii: zastosuvannya modeli TPSR. [Sports games as a tool for developing life competencies: application of the TPSR model]. *Sportyvni ihry*, 1(35). Kharkiv. S. 59–66. URL : https://journals.urau.ua/sports_games/article/view/321270 [in Ukrainian].
4. Novik S. M., Shostak Ye. Yu., Momot O. O., Zaitseva Yu. V. (2024) Teoretyko-metodychni osnovy vykladannia sportyvnykh ihor [Theoretical and methodological foundations of teaching sports games]. *Naukovyi chasopys ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vypusk 97. Kyiv : Vydavnychiy dim “Helvetyka”. S. 106–110 URL : <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/97/25.pdf> [in Ukrainian].
5. Petryna R., Kuziv O. (2024) Teoretychni osnovy formuvannia sotsialnykh kompetentnostei v uchniv zasobamy fizychnoho vykhovannia [Theoretical foundations for the formation of social competencies in students by means of physical education]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriiia: Fizychna kultura*. № 42. S. 71–77. URL : <https://doi.org/10.15330/fcult.42.71-77> [in Ukrainian].
6. Tsybaliuk Zh. O., Musiienko A. V., Spuziak V. B., Solodovnyk V. M., Rudenko A. V. (2024) Rozvytok zhyttievykh kompetentsii cherez fizychnu aktyvnist: ohliad literatury ta analiz pidkhodiv [Development of life competencies through physical activity: a literature review and analysis of approaches]. *Pedahohichna Akademiia: naukovy zapysky*, (11). Sumy. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14249200> [in Ukrainian].

S. Novik, O. Miakota, V. Bondarenko, O. Sukach. Sports Games as an Effective Tool for Developing Social Competence in University Students

The article examines the potential of sports games as an effective pedagogical tool for developing social competencies among student youth in the contemporary educational environment. The relevance of the topic is driven by the increasing importance of soft skills in the professional training of higher education students. Among these skills, the ability to work in a team, communicate effectively, resolve conflicts, take responsibility, and adapt to changing social conditions plays a critical role. Group-based game activities provide a natural setting for interpersonal interaction, fostering trust, team cohesion, and emotional stability.

The study explores the interdisciplinary impact of sports games on the development of students' social skills, particularly in psychological, pedagogical, and health-oriented aspects of their training. A review of recent scientific literature confirms the effectiveness of sports games in nurturing socially mature individuals. The article also analyzes practical experiences in higher education institutions where sports games are integrated into both formal and informal educational settings, including various forms of physical and recreational activities. Emphasis is placed on the importance of implementing innovative forms of game-based learning aligned with modern pedagogical approaches and student interests. These advancements create new opportunities for the modernization of physical education and the formation of competitive professionals capable of effective professional and social interaction.

The findings demonstrate that game-based activities contribute not only to physical development but also to the holistic formation of personality, the improvement of emotional well-being, and preparedness for social engagement. Therefore, the integration of sports games into professional training programs is both pedagogically justified and timely within the current sociocultural context.

Key words: sports games, social competencies, student youth, educational process, physical education.